

Færri tilburðir av krabbameinssjúkum millum bøndur og fólk við hægri útbúgving

— segði Peter Ebsen m.a. í fyrilestri sínum um orsökir til krabbamein, ið varð hildin fyrri páskir fyrri sjúkrasysturum og sjúkrasystranæmingum

Møguleikin at gerast sjúk-ur av næsa- og svølg-krabba er munandi minni í Føroyum enn í Grønlandi. Kanningar visa, at tittleikin av næsa- og svølg-krabbasjúkum er 25 ferðir størri í Grønlandi enn t.d. í Føroyum. Hetta er nakað, sum danskir krabbameinsgranskarar nú vilja hava meira vitan um. Av tí at Føroyar eins og Grønland liggja í tí arktiska økinum visa dansku granskararnir tí Føroyum serligan áhuga í hesum sambandi.

Hetta er eisini orsøkin til, at leiðarin av «Kræft-forskningsinstituttet» í Árhús, Peter Ebsen, yvir-lækni, júst hevur verið í Føroyum. Hann skal hava við sær til Danmarkar blóðroyndir av føroying-um og ymsar upplýsingar til hesar kanningar, sum miðja imóti at samanbera føroyingar og grønlendingar tá tað snýr seg um eitt ávíst virus, ið kanska er ein medvirkandi orsök til krabbasvøllir í næsa- og svølggrúminum.

«Kræftens bekæmpelse»

Peter Ebsen, ið nú er farin aftur til Danmarkar, helt á ferðini í Føroyum ein fyrilestur fyrri sjúkrasysturum og sjúkrasystranæmingum. Sosialurin var eisini til henda fyrilestur, sum hevði heitið: «Orsökir til krabbamein».

«Kræftforskningsinstituttet» í Árhús er ein privatur stovnur, sum felagskapurin «Kræftens Bekæmpelse» figgjar. Pen-ingurin til at reka henda stovn verður allur inn-savnaður frá privatum. Eingin almennur peningur verður latin til henda

stovn. Umframt stovnin í Árhús er eisini ein lík-andi stovnur í Key-pmannahavn.

Endamálið við hesum stovnum er at granska viðurskipti bæði hvat við-vikja orsokunum til krabbamein og sjálvari viðgerðini av hesum sjúk-um.

Í fyrilestri sínum greiddi Peter Ebsen frá ymiskum í samband við krabbameinssjúkum. Hann visti á, at hóast vit í dag merkja nógv meira til krabbamein enn ættarlið undan okkum, so hava krabbameinssjúkum altíð verið til. Vit finna krabba-meinstilburðir hjá menn-iskjum og djórum frá gamlari tíð. Serstakliga hjá teimum, sum eru vorðin rættiliga gomul.

Tittleikin øktur

Tað at krabbi serstakliga tekur seg upp hjá eldri fólki kemur so eisini tyð-uglari til sjóndar í dagsins samfelag enn nakrantíð fyrr. Orsøkin er tann ein-falda, at vit í dag gerast nógv eldri enn øll ættarlið undan okkum.

Hóast vit ásanna henda veruleika, so skerst tó ikki burtur, at tittleikin á krabbameinssjúkum í dag er munandi øktur sammett við tíðina fyrri einans 40 árum síðani. Kanningar visa, at tittleikin er vaksin við umleið 1/2 til 1% um árið.

Vit kunnu nú spyrja, hvussu hetta ber til. Kann talan vera um, at vit sjálvi og umhvørvi eigur lut í hesum vøkstrinum? Iva-leyst er tað so, hóast tað nógv er gitingar ella ikki prógvaður sannroyndir.

Sjálvur helt Peter

Leygardagssosialurin:

Granskingin av krabbameinssjúkum

Lesið eisini samrøðuna við Peter Ebsen í leygar-dagsblaðnum. Hon snýr seg m.a. um, hvussu langt granskingin av krabbameini er rokkin

Ebsen, at tað eru viður-skifti í okkara umhvørvi, sum eru orsök til vøkst-urin í krabbameinssjúkum. Her er tað m.a. ein spurningur um okkara egnu vanar hvat viðvikur mat-, drekki- og ymsu nýtslulovum. Taka vit t.d. royking og seta hesa í samband við krabba-meinstilburðir — lungna-krabba — so vita vit, at av teimum, sum gerast sjúk av lungnakrabba, eru 9/10 stórroykjarar.

Japan

— Tosað verður um, at idnaðarlig framgongd og menning hevur fleiri krabbameinssjúkum við sær enn onnur samfelags-gongd. Hetta er eftir mini metan býttislig tala, tí eingi prógv eru fyrri hesum, segði Peter Ebsen. Hann visti í hesum sam-bandi á lond sum Japan, ið hava havt eina skjóta og umfevnandi idnaðarliga menning. Japan hevur í mun til t.d. Danmark nógv færri tilburðir av krabbameinssjúkum. Het-ta hóast japanarin gerst eldri enn danin.

Peter Ebsen segði við-ari, at vit vita ikki, hvi hetta er so — antin tað er landið, sum er so gott at búgva í ella tað er fólkið, sum er so friskt í mun til onnur fólk. Møguliga er tað ein spurningur um vanar. Vit vita tað tó ikki.

Peter Ebsen visti á, at tað hvønn dag koma nógv nýggj evni á marknaðin, sum ikki verða kannað

at nýggj skaðilig evni verða framleidd. Feløg, sum framleiða ymisk evni, skulu prógva, at hesi evni ikki eru vandamikil. Tað ber sjálvandi ikki til at granska øll evni, sum eru framleidd gjøgnum tíðir-nar, tí so høvdu vit kanska verið noydd at givist við at eta. Tað visir seg ann-ars, at tað ganga upp til 20 ár, fyrr enn árinini av skaðiligum evnum visa seg. Hetta ger sjálvsagt granskingararbeiði rætti-liga umfevnandi. Peter Ebsen helt, at okkara poli-tisku myndugleikar mugu avgera, hvørjar reglur vit mugu seta fyrri nýggjum evnum, sum verða tikin í nýtslu.

— Eg haldi eisini, at tað er rætt, at tað almenna ger meira við at granska m.a. nýggj evni, sum dagliga koma á marknaðin, legði Peter Ebsen aftrat.

Hann tosaði síðani um sjálvt arbeiðsumhvørvið og tey ymsu arbeiðsøkini. Eisini her visir tað seg, at nýggj evni eru atvoldin til øktan krabbameinsvanda. Eitt nú evnið aspest, sum nú er forboðið at brúka í Danmark bert við undan-taki av á bremsiblegning-um á bilum. Í hesum før-inum meta politikarar, at ferðslutrygðin hevur meira at siga.

Peter Ebsen visti eisini á hagtøl, sum siga okkum, at tittleikin av krabba-meinstilburðum er ymisk-ur innan ymisku arbeiðs-økini. T.d. visir tað seg, at bøndur og fólk við hægri útbúgving liggja í lægra endanum. Sjómenn, bak-rar, skorsteinsfeðarar liggja harafturimóti í ovara endanum. Tittleikin fyrri hesi seinastu nevndu arbeiðini er 1,5 til 2 ferðir omanfyri miðal.

Nógv nýggj evni

Sjálvur helt hann, at vit eiga at royna at forða fyrri,

Kromosomskaði

Hvør er so okkara vitan um sjálvan upprunan til krabbavøkstur, og hvussu byrjar og hvussu mennist hesin vøkstur í líkam-inum!

Peter Ebsen greiddi her frá, at tað eru ymsar hypo-tesir um, hvussu krabba-vøkstur tekur seg upp. Annars vita vit í dag, at krabbavøkstur tekur seg upp, tá kromosonini (DNA) í okkara kyknum verða skadd á ein ella annan hátt. Slíkur skaði kann stava frá geisling-um, kemiskum evnum, hormonum og móguliga frá virus í samband við smittu.

Taka vit t.d. geislingar vita vit, at nógv sól kann skaða kromosomini í húð-kyknunum. Tó er tað ein sannroynd í dag, at húð-krabbavøkstur er ikki so vandamikil.

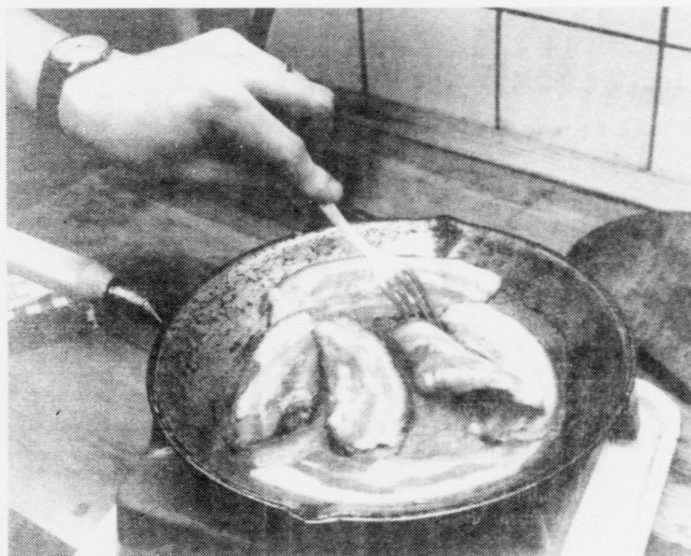
Tá kromosomini verða skadd á onkran hátt eru kyknurnar oftani sjálvar førar fyrri at umvæla skaðan. Hetta miseydnast tó eisini, soleiðis, at tey skaddu kromosomini við kyknudeilingini verða førd víðari frá móðurkykn-uni til aðrar kyknur. Tað er í slíkum førum vit fáa krabbameinssvøllir.

Í fyrilestri sínum greiddi Peter Ebsen eisini frá, at tað eisini eru onnur evni — sonevndir promo-tor — sum kunnu vera til steðar og skunda undir, at áriníð uttanifrá ber álvarsligan skaða við sær. Hetta hendir, áðrenn sjálv kyknar kann byrja at um-væla skeivleikarnar.

Vit eiga tí eisini at hav eyguni eftir slíkum promo-torum, segði danski yvir-lækni í fyrilestri sínum.

(Lesið samrøðuna við Peter Ebsen í leygardags-blaðnum).

jan

Tey nógvu nýggju evnini, sum koma á marknaðin nærum dagliga fáa menn at spyrja, um hesi evni kunnu økja um krabbameinsvandan. Granskarar hava t.d. uppdagað, at tað ta matur verður stoktur, koma fram nokur ávis evni, ið kunnu skunda undir ávisar krabbameinssjúkum